

חריףק"ב א'

(א) גמ' - צנון שחתכו בסכין שחתך בה בשר אסור לאוכלו בכותח וכו'. ומצינו בזה ב' שיטות בראשונים - רש"י ביאר בפ' קמא דמחמת השמנונית בולע הצנון, והוי טעם מן הממש, ועי' ברמב"ן דהק' דא"כ אמאי בקישות צריך גרירה, ולא סגי בהדחה, ותי' דאגב דוחקא דסכינא בלע טפי, ועוד תי' דבאמת מהני הדחה, אולם כיון דאין דרכם בהדחה נקיט גרירה, ועוד כתב הרמב"ן דמיירי בצנון וקישות רותחים, וסכין צנון, ודנין לסכין כתתאה, ולכך בעי' כדי קליפה, וצ"ב מדוע הסכין נידון כתתאה ולא כעילאה, הא הרי הסכין בא מלמעלה, ואף אי נימא דתלוי במה שהגיע ממקו"א, הרי הסכין בא ממקו"א, ואף אי נימא דהמבליע נידון לעולם כעליון, הרי הכא הסכין הוא המבליע, וצ"ע].

ועי' ברשב"א בחי' ובתוה"ב דביאר דא"א לעשות הדחה בקישות, דאדרבא ע"י ההדחה נבלע בו האיסור טפי, ולכך נקט הגמ' לשון גרירה, וכן הביא הרשב"א בדף ח' ב' בשם רבינו יונה, ועי' בספר התרומה סי' ס' דביאר דקישות חריף מעט אולם אינו מתפשט כצנון.

(ב) וברשב"א בחי' ובתוה"ב הק' דא"כ אמאי קילחי דליפתא שרו הא נתקנח עליהם השומן, ותי' דודאי דהדחה בעי', וכ"כ הרא"ש, אולם עי' בר"ן דכתב דמלשון הגמ' ומלשון רש"י משמע דלא בעי' אף הדחה, ולכך הכריע דלא בעי' הדחה, וצ"ע דהרי הר"ן הרי נקט כפי' קמא דרש"י, ואיך יתכן לומר דלא בעי' קינוח, וצ"ע.

(ג) עי' ברשב"א בתוה"ב דכתב דאעפ"י דסילקא אינו חריף כצנון מ"מ "מושכת היא בטבעה" ואסורה כצנון, ולכאור' כוונתו דכולו אסור, וצ"ב דילמא אינו אסור אלא כקישות, וי"ל דהרשב"א לשי' דבקישות סגי בהדחה, אלא כיון דהוא רך לא שייך למיעבד הדחה, וא"כ אי נימא דסילקא כקישות, תקשי אמאי לא סגי בהדחה, הא אינו רך, ומהא דמבואר בגמ' דסילקא אסור, ע"כ מוכח דגרע מקישות ודמי לצנון.

אולם עי' ברשב"א סוף שער א' [כ"א א']

, [ועי' בתוה"ב סוף שער א' [כ"א א'] דמשמע מלשון הרשב"א דהוא משום דהקישות חריף קצת, והרא"ה תמה עליו, והרשב"א במשה"ב כתב דלא נתכוין לזה, אלא כדבריו הכא].

(א) בפ' בתרא פ' רש"י דאף בסכין מקונח אסור כיון דמחמת חורפא דצנון בלע טפי מדגים הרותחים ואגב דוחקא דסכינא פליט סכינא ובלע צנון.

ועי' ברמב"ן לעיל [ד"ה ותמה הוא] דהק' על פי' ב' דרש"י דא"כ אמאי בעי' למגררי' לקישות, הא הוי נ"ט בר נ"ט, [ועוד תמה מ"ש דבדגים שעלו בקערה לא בעי' גרירה], וצ"ב מדוע לא הק' טפי דאיך בלע הקישות מהסכין, הרי אינו חריף ואינו בולע, ולכאור' ע"כ מוכח דס"ל לרמב"ן דמחמת דוחקא עובר הטעם מהסכין לקישות, ורק הק' דאכתי אינו אלא נ"ט בר נ"ט.

(ב) ועיקר הדבר מצינו בראשונים, דעי' ב"י סו"ס פ"ט דהביא דבארחות חיים הביא מהר"ש דמותר לחתוך לחם בסכין בשרי מקונח, ולאכול אח"כ את הלחם עם חלב, כיון דהוי נ"ט בר נ"ט, ועי' ט"ז סי' פ"ט סק"ו דאי"צ לטעם זה, דהא דוחקא דסכינא בלא דבר חריף אינו מבליע ומפליט, ומבואר דלדעת הר"ש דוחקא לחוד אף באינו חריף הרי"ז מפליט, אלא דהוא נ"ט בר נ"ט, וכקו' הרמב"ן.

ובדעת רש"י לכאור' מוכרח לומר דדוחקא אינו אלא מפליט ולא מבליע, וכיון דהוא עומד במקומו אי"ז נידון כנ"ט בר נ"ט, דכל הקלישות הוא רק היכא דנבלע בדבר אחר, אבל היכא דאינו נבלע אלא עומד במקומו אי"ז נידון כנקלש, וצ"ע.

ג) ובאמת דהרשב"א בחי' ובתוה"ב הק' כפשוטו דאמאי בעי' גרירה בקישות הא לא בלע כלל, ועוד הק' דאף בחריף אמאי אסור הא אינו אלא נ"ט בר נ"ט, [ורק בסכין שבלוע בו איסור אסור כיון דהוי נ"ט בר נ"ט דאיסורא], ועל קר' ב' י"ל דס"ל לרש"י דאגב דוחקא וחורפא פלט הסכין לגוף הטעם, וכמבואר בש"ך סי' צ"ו סק"ב.

ד) ועי' בספר התרומה סי' ס' דיישב דקישות חריף מעט, אולם אינו מתפשט בכולו כצנזון, וכ"כ המרדכי, [ולפי"ז הרי פשוט דליפתא לא בעי' אף הדחה, וכמבואר ברא"ש, וממילא יתכן דסילקא דמי רק לקישות, ואין לנו הכרח דכוונת הגמ' דדמי לצנזון כדביאר הרשב"א].

אולם לשון רש"י עדיין צ"ב דהא בד"ה קישות כתב דקישות מתוקה ואין נבלע בתוכה, ואיך השמיט רש"י להעיקר דהוא קצת חריף.

ה) ובשו"ע פסק בסעיף א' כל"ב דרש"י, ובסעיף ה' הביא לדינא דקישות, ועי' בש"ך ס"ק כ"א דביאר דבקישות בעי' לגרוד מחמת השמנונית, ועי' בשפ"ד שם דתמה דהא לדעת השו"ע ליתא להאי טעמא, ואדרכא כל הטעם הוא כדברי התרומה והמרדכי משום דהוא קצת חריף, אלא דצ"ע דהשו"ע שם פסק דלפת בעי' הדחה, ולפי"מ דפסק בס"א כרש"י הרי מיירי בסכין נקי, ומדוע בעי' הדחה, וצ"ב.

ולמה דנתבאר לעיל אות ב' י"ל דבקישות האמת סגי בהדחה, אלא דבארו הראשונים דלא שייך למיעבד הדחה בקישות, ולכך גזר, אבל בלפת שפיר מהני הדחה להסיר את הפליטה, וצ"ע.

אולם עי' בשו"ע או"ח סי' תמ"ז ס"ז דמבואר להדי' דליכא דין דוחקא בלא חריף, ומה"ט בוסר שדכו במדוכה של חמץ, מותר בפסח, וזהו ראייה לש"ך דכל דין הדחה משום השמנונית, וצ"ע בכ"ז.

תוס' ד"ה אגב - לבטל טעם הבלוע וכו'. וצ"ב הרי אי חיישי' בהדחת הקערות לנוגעין ניחוש דנגע הבצל בקערה ומעשה חנ"נ וניבעי ס' כנגד כולו, ובשלמא בקדירה הרי בארו הראשונים דמדין מקושר אין הבליעה נאסרת, אבל הרי באוכל ליכא דין מקושר, ומוכרח כהרא"ש דעיקר הטעם עובר ע"י המים, וצ"ע.

ועי' בשו"ע סי' צ"ד ס"ו דפסק דירקות הבלועים מבשר ובשלם בקדירה חולבת סגי בס' כנגד הבליעה, ועי' בגליון רע"א דביאר דליכא בזה דין נ"ט בר נ"ט, כיון דהוא מאוכל לאוכל.

וע"ש ברע"א דדייק מלשון השו"ע דבחלב ממש אסור, וביאר משום דהירקות נעשו חנ"נ מחמת החלב, אבל בקדירה חולבת הוי טעם החלב נ"ט בר נ"ט, וצ"ע מדוע לא הזכיר דבשו"ע סי' צ"ו ס"א מבואר להדי' דצנזון דחתכו בסכין בשרי ב"י ובשלו בחלב דסגי בס' כנגד מה שנגע, וואלי ס"ל לרע"א דשאני התם דמיירי בבליעה של הירק מסכין, אבל הכא מיירי בירקות דנתבשלו עם בשר, [ובט"ז סק"י נסתפק בזה], אולם צ"ע הסברא לחלק.

עי' תוס' ח' ב' דה אגב דהביאו מריב"ם דאף אחרי הניקור צריך לקלוף משום דאיכא בליעה של החלב מחמת דוחקא, ותמהו תוס' דהא מבואר בגמ' דדוקא חריף איכא בליעה מחמת דוחקא, ובפשוטו צ"ל דס"ל כל"ב דרש"י דאין הנידון בסוגיין רק מחמת הבליעה, וכל מה דבעי' למעלה דחריף כדי שלא יהא נ"ט בר נ"ט, אולם בדוחקא לחוד נמי איכא בליעה, אבל תוס' ס"ל כל"ק דאף הכא מיירי דאיכא שמנונית ומשו"ה הק' למאי בעי' לסברא דחורפא.

אולם עדיין יש לתרץ דבעי' לטעמא דחריף בשביל לאסור את כל הצנון, משא, כ דוחקא לחוד אינו מבליע אלא כד"ק, וצ"ע.

בפלוגתא דהמג"א ואהעו"ז

(א) עי' מג"א או"ח סי' תנ"א ס"ק ל"א דחתך זנגביל בסכין בשר, ודך אותו במדוכה, ואח"כ דך בשמים [לכאז' כוונתו דיש לבשמים דין חריף] במדוכה, אסורים בחלב, ובאבן העוזר סי' צ"ו חולק דשרי מדין נ"ט בר נ"ט, וביאר דכל הדין בדבר חריף ליכא היתר דנ"ט בר נ"ט, הוא רק דהדבר חריף מוציא את כל הטעם מהכלי, אבל אינו מבליע בכלי רק קצת טעם, ולכך בגוונא הנ"ל הרי בסכין הראשון יש טעם אחד, וכשיצא הטעם מהזנגביל למדוכה הוא טעם ב' בהיתר.

(ב) והביא אהעו"ז ב' ראיות לדבריו - חדא, מדין דגים שעלו בקערה, דהא מיירי אף בבשר שבשלו אותו עם הרבה דבר חריף, ומ"מ שרי אח"כ הדגים בכותח, וע"כ דדבר חריף אינו מפליט רק חלק מהטעם שבו, אולם יש לדון לדחות את הראיה, דהנה עי' פמ"ג סי' צ"ה משב"ז סק"א דהביא מספר בית ישראל דאם בלוע חריף הכלי ל"ה נ"ט בר נ"ט, והוכיח כן מהגמ' דנפיש מררי', ולכאז' מבואר דלא כאהעו"ז, אולם נראה דאינו ראיה, דנידון הפמ"ג הוא בטעם ראשון חריף, וכמו"כ י"ל להיפוך דהמג"א מתיר בגוונא דהבית ישראל, דכל מה דמצינו דד"ח חמיר הוא רק דמונע את ההקלשה דחלה ע"י דנעשה טעם ב', אבל טעם ראשון אפילו בחריף אי"ז רק טעם ראשון, ומיושב קו' אהעו"ז על המג"א, דאין דברי המג"א לגבי טעם ראשון, ושפיר מותר בדיעבד בחלב.

(ג) ועוד ראיה הביא באהעו"ז מדברי הש"ך סי' קכ"ב סק"ב דהביא לדברי האו"ה דבישל דבר חריף בקדירה בשרית ואינה ב"י, ואח"כ בישל חלב בתוך מעל"ע לבישול החריף, מותר הקדירה, וכתב הש"ך דה"ה אם בשלו דבר חריף בקדירה בשרית ב"י, ואחרי מעל"ע מבישול הבשר בשלו בו חלב, אעפ"י דהוא ב"י מבישול החריף, מותר, וקשה הרי הבליעה של הבשר דנכנס לחריף, נהפך לטעם משובח, וכשנבלע בכלי איכא בליעה של בשר ב"י, וע"כ דמהחריף לקדירה הוא טעם ב', ושרי מדין נ"ט בר נ"ט, ועי' חו"ד סי' צ"ו סק"ו דהסכים לדברי האבן העוזר, ובחו"ד סי' ק"ג סק"ט ביאר לדברי הש"ך הנ"ל כנ"ל.

ועי' בנקוה"כ שם דתמה בן הש"ך דהבליעה מהחריף משביח את בליעת הבשר בקדירה, וכתב דיש לחלק דאם בישל דבר חריף בתוך מעל"ע של הבשר, מונין משעת בישול החריף, אבל אם בישל את החריף לאחר מעל"ע מבישול הבשר, אין מונין אלא משעת בישול הבשר, עכתו"ד, ומבואר מדבריו דכל הנידון הוא לגבי מה דנבלע מהחריף לכלי, אבל מצד בליעת הכלי דנפיק לחריף לא היה לו נידון כלל, וע"כ משום דפשיטא לבן הש"ך כסברת אהעו"ז דחשיב נ"ט בר נ"ט, ולכך דן רק מחמת דהבליעה בכלי הושבחה מחמת בליעת החריף שנבלע בתוך הכלי, וע"ז חילק בין בישל תוך מעל"ע של הבשר או לא, [ועי' מחה"ש על המג"א דכתב דהנקוה"כ ס"ל כסברת מג"א, וצ"ע כוונתו].

(ד) עי' פמ"ג סי' צ"ד שפ"ד סוס"ק כ"ב דהק' על הש"ך בסי' קכ"ב דהא בדבר חריף ליכא היתר דנ"ט בר נ"ט, ולכאז' מבואר דס"ל לעיקר כדברי המג"א.

אולם נראה דאינו ראיה דחולק על עיקר סברת אהעו"ז, דהנה בפמ"ג סי' צ"ו שפ"ד סק"ב כתב דבחורפא אלה טעמים לא מהני, כגון חתך צנון בסכין בשרי, ונתנו במים, ואח"כ באוכל, אסור בחלב, [ועי' בהגהות רע"א על הפמ"ג דחלק עליו דסו"ס כיון דעבר הטעם מהבצל למים הוי נ"ט בר נ"ט, והוסיף רע"א דאעפ"י דס"ל לפמ"ג סי' צ"ה משב"ז סק"א דמאוכל לאוכל ל"ה נ"ט בר נ"ט, מ"מ לא נתחזק הטעם באוכל יותר ממה שהיה בכלי, ע"ש], וי"ל בדעת הפמ"ג דאזיל לשי' דל"ש נ"ט

בר נ"ט מאוכל לאוכל, והסברא בזה דרק מכלי לא נפלט כל הטעם, וכיון דהחריף בלע את כל הטעם מהכלי, ממילא אם נתן החריף במים הוי אוכל ואוכל, וכן מבואר בסוף דבריו של הפמ"ג דכתב "וכבר כתבנו כל באוכלין אלף לא מהני" אולם קצת משמע דהוא עוד טעם.

ולפי"ז ליכא ראייה מקו' הפמ"ג על הש"ך, דס"ל כמג"א, דהא הוי אוכל ואח"כ כלי, ולדעת הפמ"ג שם כה"ג נמי לא הוי נ"ט בר נ"ט, אולם למה דמוכח ברמב"ן קי"א ב' דאוכל ואח"כ כלי נידון כנ"ט בר נ"ט, מיושב דברי הש"ך. (ה) עי' בש"ך צ"ו סק"ב דד"ח פליט גוף הטעם, ובביאור הגר"א סק"ב כתב דמה"ט אעפ"י דאנן קיי"ל דנ"ט בר נ"ט שרי אף בבישול, ולהרמ"א עכ"פ בדיעבד, מ"מ שאני חריף דפליט לגוף הטעם.

ונראה בביאור הדבר דלפי הריב"ן הגדר בזה הוא דסיבת הבליעה דדוחקא וחריפות גורם דלא נאמר בזה הדין דנ"ט בר נ"ט, וא"כ כ"ש דבישול אסור, ורק עלו שרי מדין נ"ט בר נ"ט כיון דאחד הוא צונן, נותכן דזהו כל עיקר הדין דנ"ט בר נ"ט דרק עלו שרי, אבל כל מה דעדיף מעלו אסור - עי' פמ"ג צ"ו משב"ז סק"ג דדן בדוחקא ורותח, ולהנ"ל לריב"ן הא מ"מ עדיף מעלון, אבל השו"ע והרמ"א ס"ל דאי"ז מחמת סיבת הבליעה דדוחקא וחריף, אלא הוא דין מסויים בחריף דבולע לגוף הטעם, ולכך לא שייך לומר דכ"ש בישול.

(ו) ולכאור' זהו יסוד סברת אהעו"ז דחריף בולע ואינו מבליע, כיון דהחומרא דד"ח אינו מחמת סיבת הבליעה, אלא דיש מעלה לחריף דבולע לגוף הטעם, ולכך יתכן לומר דבולע ואינו מבליע, אבל לסברת הריב"ן בגדר החומרא דד"ח, לכאור' ליכא סברא לחלק דרק בולע ולא מבליע.

אולם א"כ קשה דלכאור' אף לפי אהעו"ז עדיין לא עדיף מנתבשלו, ונהרי הרמ"א מחמיר לכתחילה דל"ש בזה דין נ"ט בר נ"ט, דהא לסברת הריב"ן גדר הוחמרא דחריף הוא מחמת דסיבת הבליעה של דוחקא וחריף עדיף טפי מעלו, וא"כ מ"ש בלולע מלהבליע, ובפרט למה דנתבאר לעיל דסברת הריב"ן דכל הדין דנ"ט בר נ"ט לא שייך רק בעלון, ואילו אהעו"ז שרי אף לכתחילה, דהא כתב על המג"א דבגוונא דמדוכה כדן עושין.

ולכאור' צ"ל דכיון דהוי ב' כלים וג' נ"ט, לא החמיר הרמ"א כה"ג בנתבשלו ונצלו.

(ז) אולם יש להק' דהנה באהעו"ז שם ביאר לדברי האו"ה דהביא הש"ך בסי' קכ"ב דמיירי בקדירה בשרית שאינה ב"י, ולא כתב דכן הדין אף בקדירה ב"י, משום דחייש לשיטות דבבישול ליכא דין נ"ט בר נ"ט, וצ"ב הרי אם מחמירים בבישול גדר הדין דד"ח הוא כהריב"ן, וא"כ הא הוי ב' כלים וג' נ"ט דשרי, נדרק להש"ך והגר"א דבולע לגוף הטעם יש לומר דאי"ז אלא ב' טעמים, ואדרבא לולי דברי הש"ך בסי' צ"ו יש לבאר דכוונת הש"ך בסי' קכ"ב דאף בדבר חריף יש היתר בג' טעמים וב' כלים, ומה"ט שרי בגוונא דהש"ך שם כיון דהוי ב' כלים, אולם לש"ך גופי' א"א לומר כן, וצ"ע.

(ח) עי' בנשמת אדם הל' פסח סי' כ"ג דכתב דלכתחילה ודאי אסור, אולם בדיעבד יש להקל, ולכאור' כוונתו דכיון דבארו הש"ך והגר"א דד"ח בולע לגוף הטעם, ממילא אי"ז רק ב' כלים, וב' טעמים, וכל מה דמקילים הוא רק בג' טעמים וב' כלים, דע"ז יש מקור מדין הגעלת כלים, אולם לא נתבאר בדבריו אם כוונתו דמה"ט איכא איסור לטחון את הזנגביל במדוכה דהוי נ"ט בר נ"ט לכתחילה, או דאוסר גם ליתן את הבשמים בחלב כדן נתבשלו לכתחילה.

אולם כ"ז לביאור הש"ך והגר"א, אולם למה דנתבאר בדעת הריב"ן דגדר הדין דד"ח הוא דסיבת הבליעה של חריף עדיף טפי, ומה"ט אסר אף בנתבשלו, הרי כמו דחזי' דאף בנתבשלו חשיב נ"ט בר נ"ט לגבי דחשיב ג' טעמים, ה"ה דלגבי ד"ח נידון כג' טעמים, ועי' יד יהודה סי' צ"ו סק"י וס"ק י"ז דכבר עמד בכ"ז דיש להקל בדבר חריף בג' טעמים, אולם לפי"ז נמצא דחותך דבר חריף בסכין חולבת והניחו על פת רותחת לכתחילה לא יאכל את הפת עם בשר, אף לדעת אהעו"ז, כיון דחשיב כנתבשלו, [וכל מה דהתיר חזו"א או"ח קי"ט סק"ט ו"ו הוא רק בדיעבד].

ט) והנה נפסק בסי' צ"ה ס"ב דבב' כלים ליכא חומרא דנצלו, ולכך שרי ליתן בכלי שלהם, ויל"ע לגבי ד"ח אי שרי או לא, ועי' ט"ז סי' צ"ד סק"י דמוכח מדבריו דאסור בכה"ג, ולסברת הש"ך והגר"א א"ש כיון דאי"ז כלל נ"ט בר נ"ט.

א) בשו"ת מהרי"ל דיסקין פסקים סי' י"ד כתב להתיר בצל שנחתך בסכין חלבי ונתנו בקדירה של בשר, חדא דילמא אינו חריף, ואף אי הוי חריף, לא עדיף מכלים שהודחו והוא מחלוקת, ולכך שרי אף בליכא ס' כנגד הסכין, עכ"ד, ויש לצרף בזה צד קולא דהפר"ח מקל דלא כהשו"ע בדינא דנ"ט בר נ"ט בדבר חריף, ועי' יד יהודה צ"ה ס"ק ט"ז דמקל באינו ב"י, ע"ש.

ב) והנה הפמ"ג חולק על כל הך מילתא - א) הפמ"ג ריש סי' צ"ו הרי נוקט דבד"ח אפי' אלף טעמים אסור, דהוי מאוכל לאוכל, אולם רע"א הרי חולק על הפמ"ג. ב) לכאור' זה תלוי בפלוגתא דהמג"א ואהעו"ז, ונתבאר לעיל לדון בדעת הפמ"ג בזה, [ואף דנתבשל במים, הרי הבצל עצמו אם נוציאו מהמים מסתבר דעדיין הוא חריף, ודמי לדינא דהמג"א], אולם הרי לדינא כיון דאהעו"ז וחוו"ד ורע"א וחזו"א פסקו כהש"ך סי' קכ"ב הרי בדיעבד ודאי יש להתיר. ג) הנה לדברי הפמ"ג סי' צ"ד סוף ס"ק ט"ו הרי אף דלא חיישי' לנוגעין, מ"מ כ"ז בכלי ולא באוכל, וא"כ יש לחוש לנוגעין, והבצל בלע טעם בשר מהכלי, אולם כבר נתבאר לעיל בסוגיא דנ"ט בר נ"ט דמדברי רע"א צ"ד סעיף ו' מוכח דלא חיישי' לנוגעין אף באוכל. ד) עי' פמ"ג צ"ו שפ"ד י"ב דבצל חמור מצנון, אולם הרי זה דלא כש"ך שם. ג) אולם עי' ט"ז סי' צ"ד ס"ק י' דמוכח דלא כפסק מהריל"ד, דהט"ז שם כתב דמיירי גם בבלוע מקדירה בשרית, ומ"מ בעי' ס' כנגד הבליעה, וע"ש ביד יהודה ס"ק כ"ח דתמה על הט"ז דבלע מקדירה שרי, ומוכח או כפמ"ג צ"ו שפ"ד סק"ב דבחורפא אף באלף טעמים אסור, או דחיישי' לנוגעין, או כמג"א דחריף נמי מבליע, אולם ע"ש ביד יהודה דהביא מהפ"ת דחיישי' לשמנונית.

אלא דנתבאר לעיל דיש עוד צירוף להקל, דלפי הריב"ן דאוסר בבישול, ומה"ט אסור ד"ח, הרי כמו דשרי הרמ"א בנצלו ליתן בכלי שלהם, ה"נ בדבר חריף, וצ"ע בכ"ז.